

Jeton ARIFI & Dashnim HEBIBI

ROLI I MËRGATËS SHQIPTARE PËR ÇLIRIMIN E KOSOVËS

Abstrakt:

Roli i mërgatës shqiptare në çlirimin e Kosovës është i pamohueshëm dhe si i tillë është i një rëndësie të veçantë. Mërgata shqiptare ka pasur rol të padiskutueshëm e vendimtar në çlirimin e Kosovës dhe ky kontribut i saj është shumëdimensional, thelbi i të cilit shpaloset brenda faqeve të trungut të këtij shkrimi. Ky punim ka për qëllim hulumtimin e mobilizimit, në kuptim të kontributdhënies, si veprim shoqëror e politik, ekonomik, diplomatik, midis anëtarëve dhe organizatave kulturore e atdhetare ekzistuese të mërgatës, në relacion me luftën e Kosovës së vitit 1998-1999. Meqë çështja si objekt studimi e hulumtimi nuk është trajtuar mjaftueshëm dhe ka nevojë për qasje dhe këndvështrime të reja, trangu i këtij punimi ofron të dhëna të mjaftueshme, të shkruara për të hedhur dritë mbi kontributin real, mbase edhe pak të njohur, të komunitetit shqiptar të shpërndarë nëpër botë, për çlirimin e Kosovës. Në periudhën e paraluftës dhe të pasluftës, kontributi kryesor i mërgatës mbetet i njëjti - ai financiar. Kurse, gjatë ditëve kritike të kombit, luftës për çlirimin e vendit, mërgata e ka treguar veten edhe në dimension të përfaqësimit e sidomos në ofrimin e kuadrove ushtarake, profesionale dhe vullnetare. Publikimi i këtij punimi do të mund të shërbejë si literaturë shtesë për studiues të tjerë, sepse thelbi i hulumtimit është i përqendruar në burime parësore të zhvilluara nga autorët e këtij hulumtimi, të cilat

janë kryesisht intervista me dhe reportazhe për veprimtarë të shquar të çështjes kombëtare, respektivisht të çlirimit të Kosovës.

Fjalët kyçe: *Mërgatë, kontribut, mobilizim, përfaqësim.*

Krijimi i mërgatës shqiptare nëpër botë

Shikuar nga këndvështrimi konceptual, termi mërgatë, i përdorur për vetidentifikimin e komuniteteve të caktuara, të cilat i janë nënshtruar migrimit nga vendi i lindjes në një hapësirë tjetër gjeografike, pavarësisht nga arsyet e kësaj lëvizjeje, mund të merret si veçori e globalizimit. Kuptimi fillestar dhe thelbësor i shprehjes “mërgatë” lidhet me shpërndarjen e bërthamës apo farës së një trungu homogjen, e cila, me gjithë potencialin e përzierjes me elementët e rinj heterogjenë të gjendur në hapësirën e re gjeografike, arrin ta ruajë identitetin e vet të gjithmbarshëm.

Veçantia që e ka karakterizuar dhe dëshmuar mërgatën shqiptare përgjatë gjithë ekzistencës së saj jashtë trungut amë, është pikërisht kjo e cila u materializua dëshmueshëm gjatë dhjetëvjetëshit të fundit të shekullit të kaluar, objekt studimi të kësaj teme. Me gjithë vlerën e çmuar që ajo simbolizon për kujtesën e një populli dhe prurjeve frutdhënëse në kuptim burimesh njerëzore e materiale që diaspora sjell në vendin burimor, procesi i shkëputjes së degëve nga trungu i një populli gjatë historisë së ekzistencës së tij, simbolizon periudha të hidhura, të cilat shquhen me dyndje të dhunshme të detyruara nga popuj të tjerë që kishin pasur qasje gllabëruese ndaj territoreve të tij. Veç kësaj, për shkak të largimit të një pjese përbërëse të nukleusit kombëtar, jo rrallë ka qenë e lidhur me elemente ekzistenciale, respektivisht nga mungesa e të mirave të domosdoshme për të siguruar mirëqenien në vendin e origjinës. Trungu i këtij punimi ofron më shumë njohuri lidhur me organizimin e gjithmbarshëm shoqëror e politik të mërgatës shqiptare në dekadën specifike dhe historikisht kritike, që ka qenë periudha e dhjetëvjetëshit të fundit të shekullit të kaluar, për shtetbërjen e Kosovës. Kjo periudhë është dëshmuar me mobilizimin më efektiv që ka ndodhur ndonjëherë ndër

shqiptarë dhe me angazhimin më të madh të burimeve njerëzore nga vendet e reja drejt vendit të origjinës. Grumbullimi i komunitetit shqiptar nëpër vende të ndryshme të botës, duke përfshirë këtu edhe hapësirat më të skajshme gjeografike, si: Kanadaja, Australia, shtete skandinave etj., ka shënjuar një shtresim masiv përgjatë periudhës së të nëntëdhjetave të qindvjetëshit të kaluar, e sidomos me dëbimin masiv të shqiptarëve në luftën e Kosovës 1998-1999.

Krijimi i diasporës shqiptare me vendqëndrime të ndryshme gjeografike ka shërbyer si *modus vivendi* i ruajtjes së nukleusit kombëtar në hapësirën gjeografike autoktone, nga të cilat janë gjeneruar remitenca të vazhdueshme, fillimisht për mbajtjen e ekonomive familjare, për të rezultuar më vonë me krijimin e një boshti mbështetës në segmente më të gjera, me komponentë njerëzorë e financiarë në shërbim të kauzës për shkëputje definitive nga zgjedha pushtuese serbe. Mërgata shqiptare ishte dhe do të mbetet arteria kryesore e së mirës për atdheun. Ajo, që në pjesën e parë të qindvjeçarit XX ishte afër atdheut e posaçërisht në ditët e fundit të përmbylljes së tij, kur po vulosej fati i ekzistencës së shqiptarëve në Kosovë. Në rastin tonë, kontributi i mërgatës gjatë decenies së fundit të shekullit XX për shtetformimin e Kosovës ishte, jo vetëm i pakursyer, por edhe vendimtar. Si rezultat i shtypjes së vazhdueshme nga regjime të ndryshme e veçanërisht nga ai sllav, jetesa jashtë atdheut për shqiptarët, veçanërisht të Kosovës, ishte bërë pjesë e mendësisë së mbijetesës.

Rëndësia e veprimtarisë atdhetare të mërgatës shqiptare

Roli i mërgatës shqiptare në çlirimin e Kosovës është i pamohueshëm dhe si i tillë është i një rëndësie të veçantë. Mërgata shqiptare ka pasur rol të padiskutueshëm e vendimtar në çlirimin e Kosovës dhe ky kontribut i saj është shumëdimensional, thelbin e të cilit do ta shpalosim brenda faqeve të trungut të kësaj kumtese. Shtetet e Evropës e Amerikës, të cilat u bënë vendlindja e fëmijëve të gjeneratës së parë të mërgimtarëve, strehuan shumë shqiptarë mendjendritur e zemërbardhë në periudha të ndryshme kohore. Nga ky

dhe i huaj, por mikpritës, një shekull më parë, dolën burra e gra që i dhanë shpirt e shpresë popullit se Shqipëria do të bëhej, nga atje larg, para dy dekadash, u mobilizua i madh e i vogël për të mbrojtur Kosovën që po shembej.

Pjesët e shkëputura ndër vite të bërthamës kombëtare kanë dëshmuar përkatësinë e pakontestueshme, si pjesë e pandashme e trungut më të lashtë në Ballkan duke shprehur në vepër solidaritetin me popullin e Kosovës në shumë dimensione. Pavarësisht që gatishmëria për të kontribuar nuk ka munguar asnjëherë, ajo më dinjitetshëm u vërtetua gjatë periudhës më të rëndë, nëpër të cilën po kalonin shqiptarët autoktonë në territorin e Kosovës. Në periudhën e paraluftës dhe të pasluftës, kontributi kryesor i mërgatës mbetet i njëjti - ai financiar. Kurse, gjatë ditëve kritike të kombit, luftës për çlirimin e vendit, mërgata e ka treguar veten edhe në dimension të përfaqësimit e sidomos në ofrimin e kuadrove ushtarake, profesionale dhe vullnetare.

Jo rastësisht ekziston një thënie shumë ilustruese për këtë strategji mbijetese përmes planifikimit familjar ndër shqiptarët e Kosovës, e cila ishte e aplikueshme deri në fund të shekullit të njëzetë. “Familja shqiptare duhet të ketë gjashtë djem: dy për të dalë jashtë (për ta mbajtur familjen financiarisht), dy për t’u kujdesur për familjen në atdhe dhe dy për të luftuar për lirinë e vendit”.¹ Pavarësisht që kurorëzimi i kontributit të vazhdueshëm patriotik e kulturor të shqiptarëve që jetojnë e veprojnë jashtë dy shteteve shqiptare erdhi në kohën më kritike për shqiptarët gjatë kapërcimit nga shekulli XX në atë XXI, një hapësirë e merituar, sado e shkurtë, brenda këtij punimi do t’i jepet veprimtarisë së mërgatës mbarëshqiptare, e cila veproi në disa shtete të Evropës, e sidomos në Shtetet e Bashkuar të Amerikës në fillim të shekullit XX.

¹ Forum for Democratic Initiatives, *Diaspora as a Driving Force for Development in Kosovo: Myth or Reality*, Summary funded by Swiss Cooperation Office Kosovo, 2009.

Mërgata shqiptare ishte dhe do të mbetet arteria kryesore e së mirës për atdheun. Kontributi i mërgatës gjatë vitit 1998-2008 për shtetformimin e Kosovës ishte, jo vetëm i pakursyer, por edhe vendimtar.

Veprimi i mërgatës shqiptare, veçanërisht në periudhën e viteve të fundit të viteve të nëntëdhjeta të shekullit të njëzetë, ishte aktiv, bazuar në kontributin e tyre edhe në bamirësi, politikë dhe pjesëmarrje në luftë. Është shumë me rëndësi të shihen faktet se cili ishte kontributi i mërgatës shqiptare gjatë kësaj periudhe të rëndësisë së posaçme, për Kosovën dhe jo vetëm, por për gjithë rajonin, ku komuniteti shqiptar jeton si autokton, megjithëse në disa vende vazhdon të jetë i shtypur e i diskriminuar.

Për ta përforcuar mbështetjen e pazezervë të të mërguarve shqiptarë për kauzën kombëtare, mund të thuhet se përpjekjet njëshekullore të popullit shqiptar për lirinë e Kosovës ishin gjithmonë të mbështetura nga mërgata, si përmes lobimit politik në qendrat vendimmarrëse botërore, po ashtu edhe me përkrahjen financiare, logjistike dhe njerëzore që kulmoi në përkrahjen e luftës së drejtë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.² Të gjithë jemi dëshmitarë të kontributit të pashoq që ka dhënë mërgata shqiptare në financimin e projekteve për arsim të Qeverisë së Kosovës në ekzil gjatë decenies së fundit të shekullit të kaluar, duke e dëshmuar veten edhe më denjësisht me financimin e luftës për çlirim, përmes mbështetjes në logjistikë, dërgimin e vullnetarëve në radhët e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, e madje edhe me përmasa simbolike të përfaqësimit diplomatik aty ku ka pasur hapësirë dhe mundësi.³

² Thaçi, Hashim, *Diaspora mbështeti çlirimin, pavarësimin dhe mirëqenien e shqiptarëve*, Samiti i Parë i Diasporës, 2016, 18-20 nëntor, Tiranë (<https://president-ksgov.net/sq/lajme/presidenti-diaspora-mbeshteti-clirimin-pavaresine-dhe-mireqenien-e-shqiptareve>)

³ Jeton Arifi, *Ndihma dhe kontributi i mundshëm i mërgimtarëve për formimin e përfaqësive diplomatike*, Simpozium: Krijimi i Sistemit të Përfaqësimit Diplomatik të Kosovës, Revistë shkencore e Institutit të Hulumtimeve Shkencore “Victory”, Viti 1, Nr.1, maj 2008, Prishtinë.

Lëvizjet politike në mërgatën shqiptare të Evropës me synimin e patjetërsueshëm të shtetformimit të Kosovës kanë dhënë një kontribut të pamohueshëm dhe shumë specifik përgjatë tërë dhjetëvjetëshave të fundit të mijëvjeçarit të fundit. Këto lëvizje datojnë që herët, herë me dinamikën dhe format e veprimit më të hovshëm, apo me intensitet të ulur, por në vazhdimësi, gjithmonë duke ngritur zërin e tyre kundrejt gjithë padrejtësive, dhunës dhe represionit serb që ushtrohej ndaj kombit shqiptar në Kosovë.

Organizimet e këtilla politike dhe kulturore, gjithashtu ia kanë dalë të funksionojnë si të organizuara në forma të ndryshme, siç ishin klubet shqiptare, shoqëritë kulturore, organizatat politike etj., duke bërë kështu një punë të madhe, kryesisht në organizimin e komunitetit shqiptar, e mbase edhe duke e bërë të njëtrajtshëm këtë komunitet në drejtim të kontributit ndaj kauzës së Kosovës. Me gjithë kontributit të larmishëm e të gjithanshëm të mërgatës shqiptare në periudha të ndryshme, pjesëmarrja direkte e bijave dhe bijve të kombit në luftën për çlirimin e Kosovës përfaqëson stadin kulmor të mbështetjes praktike të të mërguarve shqiptarë ndaj atdheut. Ishin pikërisht shqiptarët e kësaj mërgate, të cilët, në fund, u orientuan edhe fizikisht për të marrë pjesë në luftën çlirimtare të Kosovës. Kjo ishte bërë me organizimin e kësaj mërgate në të gjitha shtetet evropiane. Krejt kjo tregon vitalitetin e mërgatës shqiptare në drejtim të çlirimit të Kosovës.

Lëvizjet politike e kulturore të përmendura, kishin avancuar deri në atë masë sa të bëhen të organizuara në forma të ndryshme, fjala bie, si klubet shqiptare, shoqëritë kulturore, organizatat politike etj., duke ofruar kështu një përkrahje të madhe, veçanërisht në organizimin e komunitetit shqiptar atje, duke e bërë të njëtrajtshëm atë për të ofruar kontributin e pritur ndaj kauzës së Kosovës. Veprimtaria atdhetare e shqiptarëve që përfaqësonin mërgatën e koncentruar në shtetet e Evropës Qendrore u intensifikua edhe më shumë pas ngjarjeve të marsit 1998 në Prekaz të Drenicës. Reagimi i karakterit mobilizues filloi të bëhej përmes mekanizmave ekzistues në kuadër të organizatave e shoqatave që në atë kohë vepronin me shtrirje

ndërshtetërore, të organizuara me degë e nëndegë të tyre për të mbledhur rreth vetes sa më shumë përfaqësues të mërgatës shqiptare, të cilët jetonin në shtetet përkatëse evropiane.

Nuk do mend që rolin thelbësor në këtë aspekt e luante Lëvizja Popullore e Kosovës, e cila, në kuadër të shtrirjes së saj nëpër nëndegë për secilin shtet evropian ku ishte e organizuar dhe funksionale, kishte këshillat e rretheve të caktuara, nga ku organizohej mbledhja e fondeve humanitare për Kosovën, duke mos e përjashtuar as mobilizimin e rekrutëve për t’iu bashkëngjitur strukturës së Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Rrjedhimisht, në Aarau të Zvicrës, Nëndega e LPK-së, gjatë muajit mars 1998, në njërën nga mbledhjet e saj kishte sjellë vendim që, mes tjerash, të rritej shkalla e mobilizimit dhe gatishmërisë; të punohej me intensitet të shtuar për unitet kombëtar për mbështetjen e luftës çlirimtare; të organizoheshin tubime më të shpeshta me bashkatdhetarë për të derdhur sa më shumë mjete në Fondin “Vendlindja thërret”.⁴

Përshkallëzimi i situatës së sigurisë në territorin e Kosovës kishte ndikuar që edhe organizimet politike ekzistuese në Zvicër, siç ishte rasti i Partisë së Unitetit Kombëtar (UNIKOMB), të shkriheshin brenda Fondit “Vendlindja thërret”, e cila gjatë zhvillimeve të luftës në Kosovë ishte shndërruar në një epiqendër ku gravitonte çdo individ apo kolektiv i organizuar në të mirë të atdheut. Në komunikatën e këtij subjekti politik të datës 9 mars 1998, mes tjerash, u bëhej thirrje anëtarëve dhe simpatizantëve të saj që të angazhoheshin denjësisht në komisionet e Fondit “Vendlindja thërret”, sepse Qendra e Unikombit për Zvicër pushonte së vepruari si forcë politike dhe vihej plotësisht në shërbim të mekanizmave që po ndihmonin luftëtarët e lirisë të mbledhur rreth UÇK-së.⁵ Në kuadër të afërsisht katër shoqatave të konsoliduara shqiptare në territorin e shtetit suedez, Shoqata

⁴ Lëvizja Popullore e Kosovës, Arkiv, Rregullore financiare për LPK-në, Dega Jashtë Vendi, Shtator 1998, marrë nga libri “LPK në vazhden e përpjekjeve për bashkim, Themeluese e UÇK-së” e autorëve: Sejdi Gega & Fazli Veliu, 2018.

⁵ UNIKOMB, Komunikatë, 1998.

“Kosova” cilësohej një nga strukturat më të mëdha të organizuara të të huajve brenda shtetit suedez e mbase edhe më e madhja në mërgatën shqiptare. Ajo ka luajtur një rol të rëndësishëm në komunitetin shqiptar në Suedi. Ato, deri kah fundi i gjysmës së dytë të dhjetëvjetëshit të fundit të shekullit të njëzetë, u shkrinë në Unionin e Shoqatave Shqiptare.⁶

Luftëtarët e UÇK-së nga komuniteti shqiptar në Suedi, sipas të dhënave zyrtare të arkivit të lartpërmendur, kishin kryer detyra me përgjegjësi edhe në strukturat drejtuese të luftës. Në kuadër të tyre, kishte që morën pjesë aktive në luftën çlirimtare dhe kryen funksione si eprorë për moral, politikë dhe informim, në sektorin e informimit publik të Shtabit të Përgjithshëm të UÇK-së, pastaj si kryediplomatë në formacionet luftarake të Kosovës. Për më tepër, në Qeverinë e Përkohshme të Kosovës, kishte të emëruar edhe në pozitën e ndihmësministrit për Informim në Ministrinë e Mbrojtjes. Prej tyre kishte individë të emëruar si kryeshef të Shtabit Operativ të Rrafshit të Dukagjinit dhe komandant i njësisë operative të UÇK-së në Lugun e Baranit. Pastaj, shef të Logjistikës i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës në Tropojë; inspektorë të luftës së UÇK-së për Zonën Operative të Nerodimes; komandant të Brigadës 162 “Agim Bajrami”; eprorë të lartë të UÇK-së, si dhe prej tyre që vepruan në Njësinë Speciale të Shtabit të Dukagjinit dhe shumë të tjerë, funksionet e të cilëve mund të bëhen publikë gjatë hulumtimeve vijuese.

Mobilizimi i vullnetarëve për t’ju bashkëngjitur radhëve të UÇK-së ishte një ndër segmentet, për të cilin ishin të angazhuar njerëzit e organizuar nëpër shoqata e organizata kulturore nëpër shtetet kryesore të Evropës. Organizimi dhe orientimi i vullnetarëve individualë e gruporë, të moshës prej 18 deri 50 vjeç, për të depërtuar në territorin e Kosovës, përmes Shqipërisë, ishte prioriteti më i lartë në periudhën pas Konferencës së Rambujesë. Vetëm në prill të vitit

⁶ Lidhja Demokratike e Kosovës, Dega në Malmö, Suedi, Arkivi, nxjerrë më 12 gusht 2024.

1999 ishin paraqitur 50 000 vullnetarë për t'u kthyer në Kosovës si pjesëtarë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.⁷

Bashkatdhetarët, të cilët paraqiteshin si vullnetarë të përfaqësuesit e organizuar, siç ishin njerëzit brenda strukturave të Lëvizjes Popullore të Kosovës, nuk i nënshtroheshin ndonjë presioni apo detyrimi për të dalë si luftëtarë vullnetarë. Kjo bëhej nga motivi shumë i pastër, sepse secili ndjente obligim moral që t'i dilte zot vatrës që kishte lënë prapa supeve diku në Kosovës kur kishte marrë rrugën e mërgimit. Për më tepër, aplikojë edhe strategjia e mosndërrhyrjes të mërgimtarët që ishin në marrëdhënie pune, sepse ata përbënin potencial kontributdhënës, në kuptimin financiar, për luftën që po zhvillohej me intensitet edhe më të madh pas fillimit të bombardimeve të NATO-s ndaj caqeve të ushtrisë serbe në Kosovë dhe në pikat strategjike brenda territorit të Serbisë.

Mobilizimi efektiv për luftën çlirimtare në Kosovës, kryesisht gjatë dy vjetëve të fundit të shekullit XX, i shqiptarëve të shpërndarë nëpër Evropë ishte vazhdimësi e aktivitetit të tyre atdhetar, në sajë të anëtarësisë nëpër shoqata kulturore e atdhetare apo edhe në sajë të veprimtarisë individuale në të mirën e atdheut. Mobilizimi i shqiptarëve të Kroacisë për t'iu bashkëngjitur luftës çlirimtare të popullit të Kosovës është dëshmi e pamohueshme se bërthama e prijësve të kësaj lufte kishte nismën pikërisht në organizimet e shqiptarëve të mërguar në shtete të ndryshme të regjionit dhe më gjerë. Përvoja që kishin krijuar në luftën e Kroacisë kundër ushtrisë pushtuese serbe, shqiptarët me qëndrim të përkohshëm dhe ata me nënshtetësi kroate, e përdorën për të shporrur armikun shekullor serb nga vatrat e tyre autoktone në Kosovë, prej nga ata kishin prejardhjen. Pavarësisht që statistikën mund të paraqiten të ndryshme, varësisht burimeve, sipas shtypit ditor kroat të asaj kohe, ishin rreth treqind shqiptarë me shtetësi kroate, të cilët kishin luftuar njëherë për çlirimin

⁷ Sabri Kiçmari, *Fitorja diplomatike*, Kujtime nga përfaqësimi diplomatik i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, Epoka e Re, 2017.

e Kroacisë, të cilët iu kishin bashkëngjitur radhëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.⁸

Ushtarakët shqiptarë dhe jo vetëm, të cilët kishin krijuar përvojë luftarake në zonat e luftës në Kroaci, shquheshin për ekspertizën e tyre ushtarake, veçanërisht në vendosjen e minave tokësore, sulmeve diversante etj. Veçori dalluese e organizimit të komunitetit shqiptar në Kroaci, krahasuar me nga disa vende tjera, ka qenë strukturimi lokal i komunitetit nëpër bashkësi të rretheve të ndryshme të këtij vendi, ku ata kanë jetuar dhe vepruar. Shoqata Panshqiptare “Vatra” ka rol historik për mërgatën shqiptare në Amerikë. Mërgata shqiptare në Amerikë ka një histori mbi njëqindvjeçare. Djem e vajza shqiptaro-amerikane dhe amerikano-shqiptare kishin luftuar krah për krah me vëllezërit e tyre shqiptarë në luftën e Kosovës në kuadër të Batalionit të Atlantikut. Mbi treqind rekrutë shqiptaro-amerikanë kishin dhënë betim në cilësinë e ushtarit të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës në Yonkers, Nju Jork, SHBA të dielën e 11 prillit 1999, të cilët gjatë luftës dhe përgjithmonë do të njihen si “Batalioni i Atlantikut”.⁹

Ideja më e besueshme rreth dimensionit më efektiv të mërgatës shqiptare, me shtrirje globale, të dëshmuar se kishte ndikuar në çlirimin dhe pavarësimin e Kosovës është ai i përfaqësimit të interesit kombëtar në raport me qarqe perëndimore, të cilat përfaqësonin aleatë potencialë për Kosovën. Në kuadër të përfaqësimit të përmendur, mendohet lobimi, përmes ndikimit personal apo kolektiv, i njerëzve të rëndomtë dhe të shquar, të cilët, para pozitave të caktuara që mbanin në shoqërinë e tyre, ishin shqiptarë të mërguar, kategoria e të cilëve përfaqëson diasporën shqiptare nëpër botë. Për ta kristalizuar segmentin e qëndrueshëm të ngritur në tezën fillestare të këtij punimi, theksojmë me fuqi argumentuese se kanë qenë shqiptarët e kësaj mërgate të cilët, më në fund, u drejtuan edhe fizikisht për të marrë pjesë në luftën çlirimtare të Kosovës, e tërë kjo me organizmin e

⁸ Večernji List, 9 mars 1999, nxjerrë nga arkivi i gazetës më 2 shtator 2024.

⁹ Avni Mustafaj, *Albanian American Diaspora*, Kosovo Diaspora, 14 janar 2019.

mërgatës në të gjitha shtetet evropiane. E gjithë kjo tregon përkushtimin dhe vitalitetin e mërgatës shqiptare për çlirimin e shtetndërtimin e Kosovës.

Në saje të aktiviteteve të zhvilluara nga mërgata shqiptare në Evropë, pikërisht kur po vendosej për fatin e së ardhmes së Kosovës, një delegacion pesanëtarësh nga organizata të ndryshme shqiptare me seli nëpër vende të ndryshme të shteteve evropiane, më 7 mars 1999 u dërgoi fizikisht një peticion organizatorëve të Konferencës së Rambujesë në gjuhën shqipe, angleze dhe frënge, përmbajtja e të cilit kishte karakter kryesisht ndërgjegjësues ndaj organizatorëve, të cilëve mes tjerash u bëhej thirrje të përmirësonin gabimet historike që kishin bërë ndaj popullit shqiptar dhe një herë e përgjithmonë ta mundësonin pavarësimin e Kosovës për të sjellë paqe në Ballkan. Mund të merret si vlerësim i përgjithshëm se lëvizjet politike në mërgatën shqiptare të Evropës, në raport me çlirimin e Kosovës, kanë ofruar një mbështetje të madhe dhe specifike përgjatë të gjithë dhjetëvjetëshave të fundit të mijëvjeçarit të fundit, e veçanërisht gjatë periudhës kritike, midis 1998 dhe 1999.

Organizimet politike ishin të shumta dhe të përmasave të mëdha në kuadër të organizatave atdhetare në mërgatën shqiptare të Evropës, pra, në secilin nga vendet e Evropës ku jetuan dhe vepruan shqiptarët. Organe të sigurimit ish-jugosllav e serb të kohës kanë vepruar mjaft në drejtim të denigrimit dhe përçarjes së kësaj mërgate, madje edhe duke eliminuar fizikisht shumë nga udhëheqësit e këtyre lëvizjeve kombëtare të kohës dhe shumë nga veprimtarët e përkushtuar të tyre. Sidoqoftë, mërgata shqiptare ka dëshmuar dhe ka arritur të vetorganizohet për të finalizuar synimin e ofrimit të mbështetjes konkrete për çlirimin e Kosovës. Kjo ka bërë që edhe proceset të lëviznin bindshëm përpara për ta jetësuar këtë synim, i cili, më vonë do të përmbylej me çlirimin definitiv të Kosovës nga pushtuesi serb. Fakti që gjatë periudhës objekt hulumtimi ishin organizuar dhjetëra demonstrata nëpër shtetet e Evropës, tregon se këto aktivitete ishin zëri më kumbues për internacionalizimin e kauzës së Kosovës. Mërgata shqiptare në shtetet e Perëndimit ka treguar sens

të organizmit edhe në formën financiare, siç është argumentuar në trungun e këtij punimi, duke i dalë në ndihmë drejtpërdrejt Kosovës dhe çlirimit të saj.

Ndikimi i njerëzve me rëndësi në Degën Jashtë Vendit të Lëvizjes Popullore të Kosovës ishte vënë re mjaft edhe gjatë procesit negociues në kështjellën e shekullit XIII në Rambuje. Për të mos përsëritur protestat mbështetëse të organizuara përreth kësaj kështjelle gjatë kohës sa po vendosej për fatin dhe të ardhmen e popullit të Kosovës, me këtë rast, po rikthej në formë kujtese thelbin e një telefonate të zhvilluar midis z. Hashim Thaçit, kryesuesit të delegacionit kosovar në negociata dhe z. Bedri Islami, të cilin Moikom Zeqo e kishte cilësuar si njërën nga figurat kryesore dhe të pakontestueshme të organizimit kombëtar të viteve ‘90-të të shekullit XX në aksionin e jashtëzakonshëm konceptual dhe real për çlirimin dhe pavarësinë e Kosovës në mërgatë.¹⁰ Ky element dëshmon, jo vetëm koordinimin që po zhvillohej gjatë atyre ditëve kritike mes aktorëve politikë e ushtarakë të kohës, por flet edhe për ndikimin e madh që kishin përfaqësuesit e organizuar në mërgatë në zhvillimet politike të kohës.

Për të thelluar qasjen e vlerësimit pozitiv mbi aktivitetin përfaqësues, të karakterit lobues, të ushtruar nga komuniteti shqiptar, pavarësisht vendit ku ata kanë vepruar dhe jetuar gjatë periudhës kritike, objekt shtjellimi i këtij punimi, pamohueshëm duhet theksuar se mundësia që kishte krijuar lobi shqiptar, mbështetësit e luhatshëm të Kosovës patën rastin të dëshmojnë për krimet e kryera në Kosovë në periudha të ndryshme kohore. Madje, vlen të nënvizohet se hapësirën që kishte krijuar lobimi shqiptar, nuk mund ta kishte bërë asnjë urdhër zyrtar, asnjë vendim shtetëror, sepse këto janë etapa që nuk kalojnë përmes urdhrave, por përmes besimit.

¹⁰ Bedri Islami, *Triada e Kosovës*, Persiatje Politike, 2021, Tiranë.